

MARIOLA JAKUBOWICZ

Z HISTORII NAZW ‘MIŁOŚCI’ W JĘZYKACH SŁOWIAŃSKICH

COBISS: 1.01

K zgodovini poimenovanj za ljubezen v slovanskih jezikih

Članek je posvečen starejšim in sodobnim opredelitvam ljubezni v slovanskih jezikih. Obravnavajo se tri besedne družine praslovanskega izvora, katerih pomeni se osredotočajo na razne vidike ljubezni od evangeljske ljubezni do bližnjega, danes štete za usmiljenje, do telesne ljubezni. Praslovanske besedne družine s temi pomeni slonijo na korenih **ljub-*, **lask-* in **mil-*. V članku je pozornost usmerjena predvsem na razlikovanje v oblikovanju pojmovnega polja ljubezen v posameznih jezikih.

Ključne besede: ljubezen, etimologija, semantični razvoj

A contribution to the history of the names of love in Slavic languages

This article is devoted to early and modern terms referring to ‘love’ in Slavic languages. Three lexical families of Proto-Slavic origin are discussed. Their meanings focus on various aspects of love, ranging from love of one’s neighbor (which is referred to as mercy today) to carnal love. The Proto-Slavic word families in which these meanings are realized are based on the roots **ljub-*, **lask-*, and **mil-*. The article directs the reader’s attention mainly to the diversity manifested in the development of the conceptual field of love in the individual languages.

Keywords: love, etymology, semantic development

Любови Викторовне о любви

W moim artykule przeznaczonym do księgi jubileuszowej ofiarowywanej Ljubow Wiktorownie Kurkinie pozwołam sobie nawiązać do imienia Jubilatki. Imię to, należące do trójcy cnót teologalnych wymienionych w drugim liście św. Pawła do Koryntian: WIARA, NADZIEJA, MIŁOŚĆ, a w języku rosyjskim: ВЕРА, НАДЕЖДА, ЛЮБОВЬ, jest popularne w języku rosyjskim oraz w innych językach słowiańskich.

Czy może być imię piękniejsze niż ЛЮБОВЬ czyli MIŁOŚĆ?

W artykule chcę rozpatrzyć semantyczne i leksykalne pole tego pojęcia i wyrażających je leksemów zarówno w postaci rzeczownikowej, jak i czasownikowej. W językach słowiańskich konkurują z sobą trzy rodziny wyrazowe, do których należy większość leksemów z pola semantycznego MIŁOŚĆ.

- (1) *ljubъ, *ljubiti, *ljuby, *ljubeznъ, *ljubostъ, *ljubovati
- (2) *milъ, *milostъ, *milovati, *militi
- (3) *laska, *laskavъ, *laskati

Szczególnie ciekawa w tym polu znaczeniowym wydaje się dystrybucja semantyczna poszczególnych rodzin wyrazowych w słowiańszczyźnie. W artykule prześlę, jakie miejsca w szeroko rozumianym polu znaczeniowym MIŁOŚĆ zajęły w różnych językach poszczególne kontynuanty. Zbliżony materiał, lecz w innych ujęciach metodologicznych, został przedstawiony też w artykułach Swiętłany Michajłowny Tołstoj (2012) i Jiřého Rejzka (2012).

1 ЛЮБОВЬ

Leksemy kontynuujące *ljubiti i *ljuby: ros. *любить, любовь*, ukr. *любити, любов* brus. *любіць, любоў* znaczą ‘amare’ i ‘amor’ we wszystkich językach wschodniosłowiańskich, choć w językach ukraińskim i białoruskim pod wpływem polskiego na pierwszy plan wysuwają się współcześnie inne leksemy: ukr. *кохати, кохання*, brus. *кахаць, каханне*. Drugim znaczeniem formy czasownikowej jest ‘lubić, znajdować upodobanie, przyjemność’. Z osłabieniem intensywności łączy się znaczne poszerzenia zakresu użycia. Kontynuanty *ljubiti odnoszą się do ludzi, ale także do przedmiotów, miejsc i czynności. Kontynuanty rzeczownika *ljuby (a właściwie formy **ljubъv-* występującej w przypadkach zależnych: serb. *љубав*, chorw. *ljubav*, mac. *љубов*, bułg. *любов*) pełnią rolę podstawowej nazwy miłości we wszystkich językach południowsłowiańskich, prócz słoweńskiego. Słwn. *ljubézen* jest utworzone na bazie psł. *ljubeznъ, a *ljubáv* w tym samym znaczeniu jest wyrazem przestarzałym.¹ Scs. *любы* jest bogato poświadczone. Poza ogólnym znaczeniem ‘miłość’, ma też znaczenia wyraźnie wskazujące na kierunek rozwojowy tego leksemy, mianowicie ‘pożądanie, żądza’, poświadczone są też zwroty o wyraźnie pejoratywnym wydźwięku: *любы дѣяти* to ‘cudzołożyć; uprawiać rozpustę’ (SJS 163–164). Znaczenia czasownika *любити* w scs. to ‘kochać’, ‘lubić’, ‘chcieć, pragnąć’ (SJS 158). Kontynuantów rzeczownika *ljuby brak w językach zachodniosłowiańskich poza staroczeskim, gdzie leksem *lubý* ma znaczenie ‘dilectio = miłość, oddanie, miłosierdzie’. Kontynuanty psł. *ljubiti są obecne w językach zachodniosłowiańskich, jednak (z wyjątkiem języka słowackiego) brak w nich znaczenia ‘amare’. Już pierwsze zapisy staroczeskie i staropolskie notują przede wszystkim znaczenia osłabione w stosunku do ‘amare’. W słowniku języka staroczeskiego pod hasłem *lúbiti* znajdujemy znaczenia: ‘rád miti, milovati; gern haben, lieben’ (Gebauer 1970: 279). Znaczenie ‘milovati = kochać’ nieprzypadkowo zostało umieszczone na drugim miejscu, ponieważ nie jest poparte żadnym przykładem, por. „Bóh [...] chlúby *nelyuby*” ‘Bóg nie lubi chepliwości’, „Oběti proč buoh *nelibi* našich” ‘dlaczego Bóg nie lubi naszych ofiar’. Warto jeszcze

1 Pleteršnik (1894: 524) notuje *ljubáv* w znaczeniach ‘Liebe’, ‘Liebesdienst, Gefälligkeit’, ale również w zwrocie: *komu na ljubav* ‘jemandem zulieb’ (co jest wariantem zwrotu: *komu na ljubo*).

dodać, że w czterech spośród pięciu przykładów czasownik *l'ubiti* ma postać zaprzeczoną. Więcej przykładów podaje Gebauer dla zwrotnej formy czasownika *l'ubiti se* ‘podość się’, np. „co se *lijbij* bohu, co *nelijbij*” ‘co się Bogu podoba, co nie podoba’. W ciągu wieków forma niezwrótta całkiem wyszła z użycia i współczesny język czeski zna tylko formę *libit se* ‘podość się’ oraz zfrazeologizowane już: *si dát <nechát> libit něco* ‘pozwolić na coś’. W słowniku języka staropolskiego przykłady z niezwrótnym użyciem czasownika *lubić* zaświadczone są tylko wyjątkowo. „Bog nye chce szmyerczi grzesznego czlowyeka, ale wyaczey sprawyedlywego *luby*” „Bóg nie chce śmierci grzesznego człowieka, ale bardziej sprawiedliwego *lubi*’ oraz „Gdyby gednemv vidano prawo, czo by <go> nye *luby!*” ‘gdyby komuś wydano prawo, którego by nie *lubił*’ = ‘które by mu się nie podobało’. Znacznie więcej jest użyć czasownika *lubić się* w formie zwrotnej, wyraźnie wzorowanych na języku czeskim i zanikłych w późniejszych stadiach języka (SS 66–67). Współcześnie w języku polskim kontynuant psł. **ljubiti*, pozostając w tym samym kręgu semantycznym pozytywnego stosunku do drugiej osoby, oddaje ten stosunek z osłabioną intensywnością; znaczy tyle, co ‘odczuwać sympatię’. Pol. *lubić* może wręcz wystąpić jako antonim słowa *kochać*, np. „*lubię* ją, ale jej nie *kocham*”. W języku słowackim, inaczej niż w reszcie języków zachodniosłowiańskich, słowo *lubiť* zachowało znaczenie ‘kochać’ i występuje obok synonimicznego *milovať*. Najdalej od reszty języków odbiegły języki łużyckie, w których kontynuanty psł. **ljubiti* mają współcześnie znaczenia ‘obiecować; dawać słowo, przysięgać’² (głuż. *lubić*, dłuż. *lubiś*) obok ‘podość się’ w użyciu nieosobowym. Znaczenie ‘lieben’ jest wyrażane przez inne czasowniki z rodziny *lub-*: głuż. *lubować* i dłuż. *lubować*, a rzeczownikowe znaczenie ‘Liebe’ w obu językach przez *lubosć*. Znaczenie ‘obiecować’ notuje też Pleteršnik (1894: 524) dla słoweńskiego *ljubiti*, którego podstawowymi znaczeniami są dziś ‘kochać’, ‘lubić’, a dawniej też ‘pieścić, całować’, a w użyciu nieosobowym ‘podość się; smakować’. Serbski i chorwacki zachowały znaczenie ‘kochać’ dla czasownika *ljubiti*, natomiast w formie zwrotnej *ljubiti se* znaczy ‘całować się’. Znaczenia związane z pieszczotą nie są też obce czeskiemu, gdzie występują przy czasownikach prefigowanych: czes. *políbit* ‘pocałować’.

Oczywiście tak ważne pojęcia, jak MIŁOŚĆ i KOCHAĆ musiały być w jakiś sposób wyrażane również w tych językach, które, jak polski czy czeski, utraciły pierwotne znaczenie kontynuantów psł. **ljubiti* i **ljuby* i w ten sposób przechodzimy do dalszych rodzin wyrazowych pochodzenia prasłowiańskiego: **milost*, **milъ*, **milovati* i **laska*.

2 Schuster-Šewc nie objaśnia tego specyficznego rozwoju znaczeniowego w słowniku etymologicznym (1983: 863). Być może jest on skutkiem deprefiksacji czasowników z przedrostkiem *s-*: głuż. *slubić*, dłuż. *slubiś*, które w znaczeniu ‘obiecować’ występują też w innych językach zachodniosłowiańskich.

2 MIŁOŚĆ

W języku polskim pojęcie AMOR wyrażane jest leksemem *miłość*. To znaczenie kontynuantów psł. **milostь* jest ograniczone do języka polskiego, natomiast w pozostałych językach słowiańskich odpowiedniki oznaczają przede wszystkim ‘łaskę, wielkoduszne postępowanie w stosunku do kogoś ze strony osoby wyżej postawionej’, a także ‘oszczędzenie kogoś; przebaczenie’, ‘miłosierdzie’. Stan ten ulegał zmianom na przestrzeni wieków. Podczas gdy dla leksemu *milostь* scs. zaświadcza jedynie znaczenia ‘miłosierdzie, łaska, zmiłowanie’ (w przekładach z greki na scs. nie spotyka się wcale odpowiedników *amor* czy *eros*), to w różnych językach południowosłowiańskich (serbskim, chorwackim i bułgarskim) pojawia się znaczenie ‘amor’ – zwykle z kwalifikatorem „przestarzałe”. W materiale staropolskim dla wyrazu *miłość*, oprócz znaczenia zgodnego z dzisiejszym ‘gorące przywiązanie do kogoś’, bardzo dobrze poświadczone są także znaczenia ‘miłosierdzie, litość, współczucie’, ‘łaska, zmiłowanie’, ‘przychylność, względy, życzliwość’ (SS 261–265). Dla odmiany w zabytkach staroczeskich z początku XV wieku znajdujemy jeszcze użycia, które z pewnością nie odnoszą się do miłosierdzia: „kdoż srdečnú *mylosty* milujú boha” ‘kto serdeczną miłością miłuje Boga’, „*milost* zažęči” ‘rozpalić miłość’, „*mylost* bude jako plamenem pláti” ‘miłość będzie jak płomieniem płonąć’ (Gebauer 1970: 361–362), natomiast dziś *milost* znaczy ‘łaska’.

Jednoznacznych przykładów na miłość w znaczeniu ‘amor’ nie znajdujemy w języku staroruskim, choć i w tym wypadku autorzy słownika SRJ XI–XVII wieku na podstawie cytatów podają dla staroruskiego *милюсть* znaczenie ‘ljubov = miłość’ (SRJ XI–XVII 155). Zdecydowanie lepiej poświadczone są jednak w tekstach staroruskich znaczenia ‘miłosierdzie, współczucie, łaska’, a także ‘jałmużna’ jako skutek wspaniałomyślności. Współcześnie ros. *милость* ma znaczenia ‘litość; łaska; miłosierdzie’, ‘współczucie’, podobnie w białoruskim, gdzie brus. *міласць* to ‘wspaniałomyślność; jałmużna’. Od tych dwóch języków odbiega ukraiński. Ukraiński słownik opisowy (USUM 452) nie podaje nawet osobnego leksemu *мілицть*, ale traktuje ten wyraz jako *nomen abstractum* od *мілий* ‘drogi, kochany’. Dawne ukraińskie *милость* ‘miłość’ (Hrinčenko 1908: 424) z pewnością wywodzi się z języka polskiego, a dziś jest zastąpione innym polonizmem *кохання*.

Psł. abstraktum **milostь* jest derywatem od **milь*. We współczesnych językach słowiańskich (np. czes. *milý*, ros. *ми́лый*, bułg. *мил*) są dwa podstawowe znaczenia kontynuantów psł. **milь*, mianowicie ‘drogi, kochany’ i ‘sprawiający przyjemność, przyjemny’, z przewagą jednego bądź drugiego znaczenia w poszczególnych językach, przy czym, nawet jeśli w języku literackim funkcjonuje tylko jedno z tych znaczeń (por. pol. *miły* ‘przyjemny’), to drugie z nich ‘drogi, kochany’ jest widoczne w warstwie dialektalnej. Więcej uwagi należy poświęcić znaczeniu tego kontynuantu w języku staro-cerkiewno-słowiańskim. Najczęściej spotykane znaczenie przymiotnika *milь* w zabytkach scs. to ‘godzien miłosierdzia’. Znaczenie

‘drogi’ z przykładami „с’ милымъ своимъ отрокомъ, милаа моа дружино” występuje tylko w Legendach Waclawskich – zabytku zdradzającym wpływy czeskie. Problemem tym zajęła się w swoim artykule Žofie Šarapatková (2014: 95–98). Autorka sugeruje, że na powstanie cerkiewno-słowiańskiego znaczenia ‘godny litości’ miały wpływ wyrazy staro-wysoko-niemieckie: *miltī* ‘miłosierny, współczujący’, *milten* ‘okazywać miłosierdzie’, *miltida* ‘miłosierdzie’.

Czasowniki denominalne – kontynuanty psł. **militi* i **milovati* wykazują związek z współczesnymi znaczeniami kontynuantów **milь*. Kontynuanty **milovati* w językach czeskim i słowackim (czes. *milovat*, śl. *milovat*) znaczą przede wszystkim ‘kochać’, ‘otaczać miłością, pieścić’. Przykłady na miłość, również seksualną, zaświadczone są już w staroczeskim, np.: „Když se sběřeta, jeřto se řelesně *milugeta*” (Gebauer 1970: 364). W języku polskim dawne słowo *miłować* zostało zastąpione przez *kochać* i zachowało się tylko w określonych rejestrach, np. w języku religijnym; w tekstach staropolskich to ono w pierwszym rzędzie wyrażało pojęcie ‘amare’. Należy jednak zauważyć, że we wszystkich tych językach czasowniki prefigowane: pol. *zmiłować się*, czes. *smilovat se*, śl. *zmiłovat sa*, mają znaczenie ‘zlitować się’. W językach południowosłowiańskich kontynuanty psł. **milovati* odnoszą się do fizycznego wyrażania miłości, niekoniecznie erotycznej, por. serb. i chorw. *miřovati* ‘pieścić, głaskać, gładzić; kochać, lubić’, mac. *милува* ‘pieścić, przytulać’, ‘kochać’, bułg. *милувам, мiлвам* ‘głaskać, gładzić wyrażając pieśczętę’, natomiast dial. ‘kocham’ (BER 789–790), słwn. *milovati* ‘całować’. Zwraca uwagę wyjątkowe w tej grupie znaczenie ‘współczuć’ słoweńskiego *milovati* (Pleteršnik 1894: 583). W tekstach staroruskich znajdujemy głównie znaczenia związane z pojęciem MIŁOSIERDZIA: *миловати* ‘okazywać miłosierdzie, współczucie; wspomagać, przebaczać’. Znaczenie ‘kochać, okazywać miłość, caritas’ także występuje w tekstach z tego samego okresu, jednak jest spotykane znacznie rzadziej (por. SRJ XI–XVII 151). We współczesnych językach wschodniosłowiańskich rosyjskim (*миловать*) i białoruskim (*мiлаваць*) konkurują z sobą dwa znaczenia, z których jedno ‘litować się, darować winę, przebaczać’ kontynuuje staroruski cerkiewizm, drugie ‘pieścić, hołubić’ – traktowane w słownikach jako homonim – wywodzi się zapewne ze znaczenia ‘kochać’, dobrze zresztą poświadczonego w słowniku Dala (Dal 1881: 333), a do dziś obecnego w dialektach (SRNG 161). W języku ukraińskim czasownik *милувати* znaczy tylko ‘darować winę, przebaczać’.

Kontynuanty **militi* mają znaczenia zróżnicowane, np. dawne pol. *milić* ‘pieścić’, chorw. i serb. *militi* ‘głaskać’, ale także ‘okazywać litość’, podobnie w słoweńskim: *militi* ‘żałować’, *se mi mili* ‘przykro mi’, ale także w znaczeniu ‘pochlebiać’, czes. *militi* ‘sprawiać, że coś jest przyjemne’, a w formie zwrotnej ‘być przyjemnym, podobać się’.

Wyraźnie wtórne znaczenie kontynuantów obu psł. czasowników ‘pieścić, głaskać’ najprawdopodobniej powstało na podstawie znaczenia ‘amare’, czy to w odniesieniu do miłości erotycznej, czy też między rodzicami a dziećmi. Teoretycznie możliwy inny rozwój znaczeniowy, mianowicie ‘litować się nad kimś’,

‘żałować kogoś’, ‘uspokajać, pocieszać głaskaniem’, wydaje się mniej prawdopodobny z uwagi na widoczne w historii kontynuantów omawianej psł. rodziny dwa niezależne ciągi rozwojowe. Jeden oparty na rodzimym *miľь ‘przyjemny, drogi, kochany’, drugi zaś oparty na znaczeniu powstałym pod wpływem obcym ‘godny zmiłowania’ (por. przedstawioną wcześniej hipotezę Šarapatkovéj).

Zreasumujmy. Skoro znaczenie przymiotnika *miľь jest proste do zrekonstruowania i jest to znaczenie ‘drogi, kochany’, ‘sprawiający przyjemność’, abstractum od niego *miľostь powinno mieć znaczenie ‘bycie drogim, kochanym, miłym’. W tym stanie rzeczy najbardziej prawdopodobna wydaje się hipoteza, że odnoszące się do miłosierdzia znaczenia kontynuantów psł. *miľostь powstały pod wpływem znaczenia cerkiewno-słowiańskiego. Zbiorowa zmiana znaczenia tych wyrazów we wszystkich językach słowiańskich znajduje uzasadnienie w rozpowszechnieniu się znaczenia ‘łaska, litość, miłosierdzie’ poprzez przekłady Ewangelii, w której pojęcie miłosierdzia pełni kluczową funkcję.

3 LÁSKA

W językach czeskim i słowackim pojęcie AMOR wyrażane jest leksemem *láska*. Leksem ten wyraża miłość w ogólnym szerokim sensie. Mieści się tu zarówno miłość macierzyńska, zamięłowanie do czegoś, jak i – najbardziej reprezentatywna w powszechnym odbiorze – miłość między mężczyzną a kobietą, związana również z obcowaniem seksualnym. Znaczenie ‘miłość seksualna’ czeskiego i słowackiego *láska* jest poświadczane w przekładzie księgi Koheleta, gdzie „czas wstrzymywania się od pieszczot cielesnych” jest przetłumaczony jako „daleko byti ot *lasky*”. Inne poświadczenia zawarte w słowniku staroczeskim dotyczą szeroko pojętego znaczenia AMOR, np. *majici otce svého v veliké laasce* (Gebauer 1970: 208). *Elektronický slovník staré češtiny* podaje następujące definicje: ‘przychylność, życzliwość’, ‘miłość; żądza, pożądanie’, ‘najwyższa cześć, stosunek między Bogiem a człowiekiem’ (ESSČ). Widać więc, że znaczenie ‘miłość’ istniało już na pewno w czasach pierwszych zapisów języka czeskiego. Nie inaczej przedstawia się historia słowa *láska* w języku słowackim. Bardzo wcześnie, bo już w XV wieku pojawia się zapis „*laska* vprzgmna a braterska lybost meczy nimi trwaty mogla” ‘szczerą miłość i miłość braterską między nimi trwać mogła’ (HSSJ: 196).

We wszystkich językach wschodniosłowiańskich słowem *láska* określa się wyrażanie uczucia, które nie jest miłością seksualną, a więc CARITAS; przede wszystkim miłość macierzyńską, miłość między członkami rodziny, ale także życzliwość, serdeczność, oraz fizyczne objawy czułości, czułe obchodzenie się z kimś; pieszczoty. Derywat czasownikowy ros. *ласкать* znaczy ‘być miłym dla kogoś, zwłaszcza dziecka’, ‘pieścić’, ‘pocieszać, uspokajać’, a *ласкаться* ‘przypochlebiać się’, brus. dawne *ласкати* ‘być czułym, pieścić’, ‘przypochlebiać się’ (HSBM: 299). Znaczenia, które występują w językach wschodniosłowiańskich, wydają się dotyczyć głównie pieszczot o nieerotycznym charakterze – między rodzicami a

dziećmi, niewykluczone jednak, że do ograniczenia pola użycia doszło ze względu na rozgraniczenie znaczeń słów *любовь* i *láska*. Derywaty podkreślają aspekt czułości, chęci sprawienia przyjemności drogiej osobie, por. ros. *ласкавые слова, ласкавые обращения*. W tekstach stanowiących kanon staro-cerkiewno-słowiański brak kontynuantów psł. *laska, pojawiają się natomiast derywaty; czasownik *ласкати* ‘pochlebiać’ i przymiotnik *ласкавъ* ‘przyjemny’. Samo *ласка* zapisane jest w XVI wieku w znaczeniu ‘pochlebstwo, przymilanie się’ (Miklosich 1862–1865: 333). Zbliżone znaczenia występują we współczesnych językach południowosłowiańskich. W bułgarskim *láska* oznacza pieśczętę, czułość i tkliwość, natomiast w serbskim, chorwackim i macedońskim – pochlebstwo. Pol. *laska* ma znaczenie, które w większości języków słowiańskich wyraża się kontynuantami psł. *milostь. Nieco szersze było znaczenie tego słowa w okresie staropolskim. Stpol. *laska* ma albo znaczenie równe dzisiejszemu: ‘miłosierdzie, litość’, ‘życzliwość, względy, przychylność’ albo odnosi się do miłości w sensie religijnym (tak w przekładzie fragmentu z Listu św. Pawła: „*lasky, miloscy caritatem non habeam*”, ‘a miłości bym nie miał’; „*wyara, nadzieja y laską*”, ‘wiarą, nadzieją i miłością’, SS 99).

Formalnie nie budzi wątpliwości związek psł. *laska z przymiotnikiem *lasъ ‘łasy’. Motywacja semantyczna omawianego teraz wyrazu ‘bycie łasym, chciwym, pożądanym’ wskazuje, że początkowo słowo to było związane z pożądaniem. Pozostaje zagadką, czy ta pierwotna konotacja rzeczywiście jest zachowana w wyrazach czeskich i słowackich, a całkowicie utracona w innych językach, czy też języki czeski i słowacki przypadkowo (choć już od pierwszych źródeł pisanych) wykorzystywały kontynuanty psł. *laska dla oddania pojęcia MIŁOŚĆ. Za tym drugim przemawia odosobnienie leksemu *láska* na gruncie samego języka czeskiego. Dla pojęcia KOCHAĆ wykorzystywany jest czasownik *milovat* (zgodny ze znaczeniem słowa *milost* w staroczeskim), ewentualnie kalka niemieckiego *gern haben* w postaci *mít rád*. Podobnie jest w języku słowackim, gdzie wykorzystywane są leksemy *ľúbiť* i *milovať*. Wydaje się więc, że hipotetyczne pierwotne znaczenie ‘pożądanie, miłość fizyczna’, oparte na budowie wyrazu i jego etymologii, w późnej epoce prasłowiańskiej już nie istniało, pozostawiając po sobie konotację pieśczętliwego dotyku.

ZAKOŃCZENIE

Z zestawienia trzech rodzin wyrazowych omówionych w artykule wynika, że należące do nich leksemy mogły dość swobodnie zmieniać swe miejsca w polu leksykalno-semantycznym oznaczające MIŁOŚĆ, odnosząc się do różnych rodzajów miłości określanych jako AMOR, CARITAS i MISERICORDIA. Przez porównanie z odpowiednikami w innych językach indoeuropejskich, które wskazują, że **ljub-* pierwotnie było związane z pie. **leubh-* ‘kochać, pożądać’ (pgerm. **leuba-* ‘drogi, kochany’, stind. *lubhyati* ‘pożądać’, łac. *libīdō* ‘żądza’), **mil-* z pie. rdzeniem **mej-* (por. lit. *mielas* ‘miły, przyjemny’, łac. *mītis* ‘łagodny’, stir. *mōeth* ‘miękki, delikatny’), a **las-* z pie. **lās-* (lit. *lasùs* ‘chciwy’, stind. *lasati* ‘pożą-

dać’) (np. Sławski 1952–1982 5: 21; 4: 353), można zrekonstruować pierwotną motywację omawianych w artykule prasłowiańskich nazw miłości. Z porównania wynika, że psł. rdzenie **ljub-* i **las-* predestynowane były do oznaczenia miłości fizycznej, zaś **mil-* przede wszystkim do uczucia. Pierwotna konotacja najlepiej zachowana jest w psł. **ljub-*, które utrzymało semantykę związaną z upodobaniem, przyjemnością, a więc nawiązującą do pierwotnego znaczenia skupionego na dążeniu do realizacji swych pragnień.

Zakończę życzeniami dla Ljubow Wiktorowny, aby i jej imię przyniosło realizację wszelkich jej pragnień.

LITERATURA

- BER** = *Български етимологичен речник* 3, red. В. И. Георгиев, София: Издателство на Българската Академия на науките, 1986.
- Dal 1881** = Владимир Даль, *Толковый словарь великорусского языка* 2, С.-Петербург – Москва: Изд. М. О. Вольфа, 1881.
- ESSČ** (<http://vokabular.ujc.cas.cz>, verze dat 1.1.2, 7. 10. 2017).
- Gebauer 1970** = Jan Gebauer, *Slovník staročeský* 2, Praha: Academia, 1970.
- Hrinčenko 1908** = Борис Д. Гринченко, *Словарь української мови* 2, Київ: Редакція журналу Київская Старина, 1908.
- HSBM** = *Гістарычны слоўнік беларускай мовы* 16, red. А. М. Булыка, Мнск: Беларуская навука, 1997.
- HSSJ** = *Historický slovník slovenského jazyka* 2, red. M. Majtán, Bratislava: Vydavateľstvo SAV Veda, 1992.
- Miklosich 1862–1865** = Franz Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Wien, 1862–1865; Aalen: Scientia Verlag, 1977.
- Pleteršnik 1894** = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar* 1, Ljubljana, 1894.
- Rejzek 2012** = Jiří Rejzek, *Vyrazy pro lásku v češtině, polštině a jiných slovanských jazycích*, w: *Odkrywanie znaczeń w języku*, ur. A. Mikołajczuk – K. Waszakowa, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2012, 280–285.
- Schuster-Šewc 1983** = Heinz Schuster-Šewc, *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache* 12, Bautzen: Domowina-Verlag, 1983.
- SJS** = *Slovník jazyka staroslovenského = Lexicon linguae palaeoslovenicae* 2, red. J. Kurz, Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1973.
- Sławski 1952–1982** = Franciszek Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego* 4–5, Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, 1952–1982.
- SRJ XI–XVII** = *Словарь русского языка XI–XVII веков* 9, red. С. Г. Бархударов – П. Н. Кривко, Москва: Издательство Наука, 1982.
- SRNG** = *Словарь русских народных говоров* 18, red. Ф. П. Филин, Ленинград: Издательство Наука, 1982.
- SS** = *Slovník staropolski* 4, red. S. Urbańczyk, Wrocław: Ossolineum, 1963–1965.
- Šarapatková 2014** = Žofie Šarapatková, *Poznámka k staroslověnskému adjektivu миль*, w: *Studia Borysiana: Etymologica – Diachronica – Slavica*, ur. M. Jakubowicz – B. Raszewska-Žurek, Warszawa: Sławiściyczny Ośrodek Wydawniczy SOW, 2014.
- Tolstaja 2012** = Светлана М. Толстая, *Лики любви в зеркале славянских языков*, w: *Смыслы, тексты и другие захватывающие сюжеты: сборник статей в честь 80-летия И. А. Мельчука*, ur. Ю. Д. Апресян, Москва: Издательство Языки славянской культуры, 2012, 587–597.
- USUM** = Зоряна Куньч, *Універсальний словник української мови*, Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007.

POVZETEK

K zgodovini poimenovanj za ljubezen v slovanskih jezikih

V članku se obravnava semantika kontinuantov praslovanskih besednih družin (*ljubъ, *ljubiti, *ljuby, *ljubezнь, *ljubostъ, *ljubovati, *milъ, *milostъ, *milovati, *militi, *laska, *laskavъ, *laskati), ki v slovanskih jezikih zapolnjujejo široko razumljeno leksikalno-semantično polje LJUBEZEN. V tem polju so zajeti trije pojmi – AMOR, CARITAS in MISERICORDIA –, ki so pogosto predmet leksikalnih obdelav, usmerjenih v raziskavo razlik med temi pojmi. Zbrane so najstarejše in najnovejše razvojne stopnje posameznih slovanskih jezikov glede na pomenske spremembe, ki so nastale med temi stopnjami. Ugotovljeno je, da se ob glavni vlogi poimenovanja čustva ljubezni kontinuantni navedenih besed nanašajo na eni strani na podobo usmiljenja, na drugi na izražanje ljubezni, posebno starševske, z dotikom. Poskuša se pojasniti dejstvo razhajanja pomenov kontinuantov pridevnika *milъ in samostalnika *milostъ, verjetno izzvanega s tujim – nemškim – vplivom v slovanskih jezikih v zvezi s specifiko verskega besedja.